

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در برنامه ریزی درسی (M.A)

گرایش:

عنوان:

**بررسی جایگاه هویت ملی در برنامه درسی جامعه شناسی ۱ و ۲ دوره
متوسطه**

استاد راهنما:

دکتر پروین غیاثی

استاد مشاور:

دکتر لادن معین

نگارش:

سید ابوالقاسم دهقان

شهریور ماه ۱۳۸۸

صدرتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A)

نام و نام خانوادگی دانشجو: سید ابوالقاسم دهقان در تاریخ رشته: برنامه ریزی درسی

از پایان نامه خود با عنوان: بررسی جایگاه هویت ملی در برنامه درسی جامعه شناسی ۱ و ۲ دوره متوسطه

با درجه و نمره دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیات داورى سمت امضاء اعضای هیات داورى

۱- دکتر پروین غیاثی

استاد راهنما

۲- دکتر لادن معین

استاد مشاور

۳- سلطانه علی کاظمی

استاد داور

مراتب فوق مورد تایید است.

مدیر / معاونت پژوهشی

مهر امضاء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به :

پدر و مادرم که وجودشان تکیه گاهی امن و روش زیستن شان روشنگر راهم بوده است .

تقدیم به :

همسر خوب و مهربانم که با ترنم کلامش، آرامشی ستودنی برایم به ارمغان آورد و همواره مرا در راه کسب علم و معرفت یاری رسانده و در سخت ترین روزهای زندگی یار و همراهم بوده است .

تقدیم به :

نور دیدگانم، دوفرزندم که در طول تحصیل سختی های بسیاری را متحمل شده اند

تقدیم به :

همه ی انسان های شریف و پاک نهادی که با فطرت ملکوتی شان در راه کسب علم و دانش گام بر می دارند .

سپاسگزاری و قدر دانی :

سپاس خدایی را که مرا بر این مقام راهنمایی کرد و اگر هدایت و لطف الهی نبود ، ما به خود در این مقام راه نمی یافتیم .

سپاس بی کران خدای را که گویندگان از دستیابی به ستایش او باز می ماند و کوشندگان از حق گذاری او ناتوانند و حمد سپاس خداوندی را سزااست که توفیق گام نهادن در مسیر علم و دانش را به ما عنایت فرمود و درود ، صلوات بر محمد و آل محمد که وجود خسته از یاد و نامشان جان می گیرد و توسل به آنان سرمایه روشنی بخش دلهاست .

بعد از حمد و سپاس از خداوند متعال و وظیفه خود می دانم که از استادان عزیز و فرهیخته خود سر کار خانم دکتر پروین غیاثی (استاد راهنما) که با راهنمایی های سودمند در انجام این تحقیق مرا یاری و حمایت کردند تشکر و قدر دانی نمایم .

و همچنین از استاد محترم سرکار خانم دکتر لادن معین که در امر مشاوره این تحقیق همواره سعی در تسهیل انتقال اطلاعات داشته تشکر و قدر دانی نمایم .

و از همکارانم در پژوهشکده معلم مرودشت که در انجام تحقیق مرا یاری نمودند صمیمانه تشکر می کنم .

چکیده

هدف از این تحقیق بررسی جایگاه هویت ملی در برنامه درسی جامعه‌شناسی ۱ و ۲ دوره متوسطه می‌باشد. روش تحقیق در این بررسی تحلیل محتوا بود. جامعه آماری تحقیق حاضر کتب جامعه‌شناسی ۱ و جامعه‌شناسی ۲ سال دوم و سوم و راهنمای تدریس معلم جامعه‌شناسی ۲ رشته ادبیات و علوم انسانی دوره متوسطه بود. وسیله اندازه‌گیری جداول یک بعدی هستند با ده سطح که حاوی مفاهیم، هویت، هویت ملی، هویت ایرانی، هویت قومی، میراث فرهنگی، تمدن اسلامی، آثار هنری، تمدن ایرانی، هویت جمعی و هویت فردی بود و پنج ستون، سطوح مفاهیم در حیطه شناختی (دانش، درک و فهم، کاربرد) و فراوانی و درصد فراوانی که برای کتاب جامعه‌شناسی ۱ و ۲ و راهنمای تدریس معلم کتاب جامعه‌شناسی ۲ جداگانه تهیه شده بود. داده‌های بدست آمده از لحاظ کمی (فراوانی و درصد فراوانی) و کیفی (تعیین سطح مفاهیم) مورد تحلیل قرار گرفتند. از لحاظ کیفی مفاهیم در سطح شناختی از دانش تا کاربرد مورد تحلیل قرار گرفت. هدف این بود که مشخص شود که این کتاب‌ها در چه حد هویت و مفاهیم مرتبط با آن را معرفی می‌نمایند. در مجموع یافته‌های بدست آمده در این تحقیق نشان داد که اگر چه در برنامه درسی دوره متوسطه با توجه به نیازهای عام و خاص این دوره دروسی جهت تربیت فرهنگی اختصاص داده شده است اما صرف گنجاندن واژه و عناوین؛ تربیت فرهنگی را تضمین نمی‌کند. لذا محتوای آنها نیاز به بازبینی و بررسی دائمی دارد. از جمله اینکه به هویت ملی و تمدن اسلامی در کتاب جامعه‌شناسی توجه بیشتر شود.

کلید واژه‌ها: تحلیل محتوا، هویت ملی، جامعه‌شناسی؛ دانش آموز؛ برنامه درسی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول- طرح تحقیق
۱	مقدمه
۴	بیان مسأله
۵	اهمیت و ضرورت تحقیق
۸	اهداف تحقیق
۸	فرضیات تحقیقاتی
۹	تعریف نظری و عملیاتی متغیرها
	فصل دوم- ادبیات و پیشینه تحقیق
۱۱	مبانی نظری
۱۱	برنامه درسی رسمی
۱۲	برنامه درسی و فرهنگ پذیری
۱۵	سیر تطور هویت ملی در ایران
۱۶	روایت هویت در گفتمان روشن فکری مشروطیت
۱۹	نظریه های هویت
۳۵	پیشینه تحقیق
۳۵	تحقیقات خارجی
۴۳	تحقیقات داخلی
۵۱	نتیجه گیری

فصل سوم- روش تحقیق

مقدمه	۵۲
روش تحقیق	۵۲
جامعه آماری	۵۴
روش اندازه گیری	۵۵
وسیله اندازه گیری	۵۵
روش تجزیه و تحلیل	۵۸
روش جمع بندی و نتیجه گیری	۵۸

فصل چهارم- تجزیه و تحلیل داده ها

مقدمه	۵۹
تجزیه م تحلیل داده ها	۶۰

فصل پنجم- بحث و نتیجه گیری

تفسیر فرضیه های تحقیق	۶۶
بحث و نتیجه گیری	۷۰
کاربردهای علمی پژوهش	۷۳
کاربردهای عملی پژوهش	۷۳
محدودیتهای تحقیق	۷۵
پیشنهادات	۷۶
منابع و مأخذ	۷۷

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۶۰	جدول شماره ۴- ۱ : توزیع میزان و ابعاد توجه به مولفه های هویت ملی در برنامه درسی جامعه شناسی
۶۲	جدول شماره ۴- ۲: توزیع میزان و ابعاد توجه به مولفه های هویت ملی در برنامه درسی جامعه شناسی
۶۳	جدول شماره ۴-۳: توزیع میزان و ابعاد توجه به مولفه های هویت ملی در راهنمای تدریس معلم جامعه شناسی ۲
۶۵	جدول شماره ۴-۴ : مقایسه مولفه های برنامه های درسی در کتاب جامعه شناسی ۱،۲ و کتاب راهنمای تدریس جامعه شناسی ۲

مقدمه

هویت مجموعه ای از علائم ، آثار مادی ، زیستی ، فرهن گی و روانی است که موجب شناسایی فرد از فرد ، گروه از گروه یا فرهنگ از فرهنگ دیگر می شود (شیخاوندی ، ۱۳۸۰).

هویت را بنا به تقدم تاریخی به هویت خونی ، هویت خاکی و هویت فرهنگی تقسیم می کنیم ، هویت دینی بخشی از هویت فرهنگی است . این عناصر سه گانه معمولاً به فرد تحمیل می شوند .

واژه هویت که آن را در زبان فارسی گاهی همانی یا این همانی معنی کرده اند می تواند به فرد و همچنین جمع تعلق یابد . یعنی هویت در افراد و آحاد یک ملت رخ می نماید و سپس اجتماع و قوم را در بر می گیرد . به همین سبب در تعریف هویت می توان گفت : مجموعه علائم و آثار و نشانه هایی که یک فرد را از فرد دیگر متمایز سازد . اعم از سیاسی ، تاریخی ، فرهنگی ، مادی و معنوی و ... هویت گویند . به عبارت دیگر هویت پدیده ای است که از من آغاز می شود و به ما منتهی می گردد . یعنی از نوعی یگانگی و همانی خود به احساس از همبستگی عاطفی با اجتماع بزرگ ملی و قومی تبدیل می شود و احساسی از وفاداری به آن راه می یابد (همان منبع).

در این مبحث مفهوم هویت ایرانی و هویت جهانی از دیدگاه جامعه شناسی مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

هویت ایرانی

در بحث هویت ایرانی بر روی سه عامل نژاد ، سرزمین و آداب و سنن بیشتر تأکید می شود یعنی غالباً خون ، خاک و فرهنگ پایه و مایه پیدایش هویت یک ملت به حساب می آید هرچند که این عوامل و عوامل دیگری چون دین ، زبان ، اقتصاد و ... هیچکدام را نمی توان ملاک قطعی برای هویت یک ملت دانست

به دیگر سخن هویت ملی به جای آنکه یک امر طبیعی ، ثابت تغییر ناپذیر و دارای نشانه های عینی و ملموس باشد بیشتر پدیده ای غیر ثابت و تغییر پذیر است و متکی بر تجربه ها و تصورات اجتماع مردم است. مفهوم ایرانی بودن می تواند هم در قلمرو تاریخ و هم جامعه شناسی مطرح شود . برای تعیین هویت مردمان ایرانی در هر دوره سرزمین مسأله مهمی است ، سرزمینهای بسیار داشته ایم که اینک در نقشه جغرافیایی به چشم نمی خورد در مطالعات تاریخی اشاره هایی را شاهد هستیم به گذشته هایی از سرزمین هایی متعلق به ایرانیان و سئوال مهم اینست که آیا می توان آن سرزمین ها را جزئی از سرزمین ایرانی و هویت ملت ایران دانست . در توضیح این مطلب باید گفت سرزمین مهم است نمی توانیم بسادگی بخش هایی از ایران را به صرف اینکه ایرانی ها روی کره زمین پخش شده اند را نادیده بنگاریم . (دیباچ ، ۱۳۸۰)

ایرانی بودن یعنی ما خودمان را در جهانی ایرانی می یابیم که به رغم شناخته شدن با جغرافیای آن فراتر از آن می رود . در کتاب مرد سیاسی افلاطون مشاهده می کنیم ، ایرانی ها با داشتن دولتهای مقتدر ، خودآگاهی قومی خود مقدم بر خورد آگاهی دیگر اقوام اروپایی نمایان می ساوند و سودآمد این دولتها ، دولت کوروش است . ادعان مورخین و فلاسفه این است که گویی ایرانی ها توانستند مفهومی از دولت را که مبتنی بر عدالت هست تحقق بخشند همچنین در برخی از رساله های افلاطون این اعتراف وجود دارد که گویی ایرانی ها موفق شده اند به حکومت ایده ال همراه با عدالت دست یابند . (دیباچ ، ۱۳۸۰)

ایرانی بودن به اصطلاح ماکس و بر جامعه شناس آلمانی یک تیپ ایده آل یا الگوی کلان ذهنی است که تنها با بینش و بصیرت جان می توان احساس کرد و نه با حس بینایی و دیده ای . هویت ملی تقریباً آخرین هویت اکتسابی است که در تعمیم خونی ، خاکی و فرهنگی ، در طی تربیت خانوادگی ، مدرسه ای در رسانه ای بالیده می شود . و از نشانه های هویت ملی می توان نشان دولتی ، سرود ملی ، قهرمانان و شخصیتهای ، شعائر ملی نام برد (آریائی ، ۱۳۸۷).

هویت جهانی

کثرت ، چندگانگی فرهنگی یک از مولفه ها و شاخص های نهادینه شده زیست جهان انسانی را در شرایط فعلی تشکیل می دهد ، در عصر انفورماتیک و ارتباطات و شیوع انقلاب رسانه ای و پدیده ای فرهنگ دیجیتال و رسوخ پدیده ی اینترنتی در تمامی لحظات زندگی بشری ، اندوخته ها و آموخته های فرهنگی نیز تن به روایت ها و قرائت های مختلف داده ها و هیچ ایده ، فرهنگ ، گفتمان و کنش رها از کثرت گرایی نمانده است . فرهنگ ها در این میدان به عرصه کالاهای فرکی و فرهنگی خود مشغولند و فرهنگی جایگاه بالایی دارد که از کارایی لازم برخوردار باشد ، مقوله ی چند گانه فرهنگی به دنبال ورود جهان ، عصر اروپایی و گذرا از ایده های غربگرایانه در میان اندیشمندان و هنرمندان شکل گرفت و فرهنگ مدرن بیش از گذشته توجه خود را به فرهنگ های غیر غربی و بومی معطوف نمود .

جهانی که در آن زندگی می کنیم ، بر پایه ی رعایت حسن همجواری و تبعیت از قوانینی شکل گرفته است که حقوق بین الملل نوین را بوجود آورده است . در این جهان اصیل ترین عامل اقتدار پدیده ی ثروت و اطلاعات هستند و هر کشوری که از این دو عامل بهره مند باشد ، بالاترین نیروی تأثیر گذار در نظام جهانی به شمار می رود (حقدار، ۱۳۸۰).

مسأله جهانی سازی و احتمال تهدید هویت های ملی بر اثر گسترش آن جوامع را نسبت به حفظ هویت ملی و فرهنگی خویش بیش از پیش حساس تر نموده است و بر طبق نظرات مطرح شده این بحران هویت فرهنگی بیش از همه کشورهای جهان سوم را تهدید می کند و رفع آن جز با تحقق هویت فرهنگی رجوع به اصل و تجدید عهد حاصل نخواهد شد .

هر قدر ملتی از گذشته و فرهنگ خویش و آگاهی بیشتر و عمیق تری داشته باشد بدون شک ، قاطعیت و ایمان بیشتری برای موجودیت و اعتبار خود و مطرح بودنش در سطح جهانی خواهد کوشید (فلاحی، ۱۳۸۶).

از طرفی افزایش بحران های سیاسی ، نظامی و اقتصادی در جهان امروز ، توجه عده ای از اندیشمندان را بیشتر به پدیده فرهنگ معطوف داشته که به نوعی این رویدادها را بدان وابسته می دانند . البته توجه به

این مسئله بیشتر بخاطر تحقیقاتی است که نشان دهنده توجه به نقش بنیادی فرهنگ و نقش آن در پیشرفت و یا عقب ماندگی هر ملتی است (همان منبع).

بیان مسئله

مبحث هویت، یعنی بحث و تلاش برای پاسخگویی به پرسش «من که هستم؟» قدمت دیرینه دارد. به همین سیاق هویت ملی یک مفهوم تاریخی است که از ابتدا به اشکال مختلف وجود داشته است. لیکن در ابعاد اجتماعی به زعم بسیاری از صاحب نظران علوم انسانی به ویژه اجتماعی سیاسی، یکی از اساسی ترین و جدیدترین مباحث عصر مدرن و پسامدرن است که به نظر برخی صاحب نظران بعد از رسانس به وجود آمده است (میلر^۱، ۱۹۹۵).

نتایج برخی از گزارش های تحقیقی در زمینه آموزش و پرورش ایران نشان می دهد میزان آگاهی نسبت به هویت به احساس تعلق به آن در دانش آموزان اندک است و گرایش به فرهنگ غربی ، با افزایش سن آنها بیشتر می شود که این امر با توجه به مطرح شدن نظریات غربی مبتنی بر تقلیل گرایی هویت های ملی و محلی ، هشدار و زنگ خطری برای ما است . با در نظر گرفتن شرایط کنونی جهانی ، نوجوانان و جوانان ما بیشتر از گذشته نیاز به کسب آگاهی درست درباره گذشته خود ف فرهنگ خود ، اعتقادات ملی ، رشادتها و دلیری هایی دارند که در طول تاریخ جامعه آنان روی داده است (فلاحی ، ۱۳۸۶).

برنامه درسی در این مجموعه می تواند نقش مهمی را ایفا نماید . لذا یک برنامه درسی باید شامل مجموعه نظریات ، گرایشها و مهارتهایی باشد که در جهت ساختن فرد به منزله اثر بخش ترین حامل نیروهای فرهنگی نقش دارند . در اینجا باید آثار برگزیده به دقت مطالعه شوند تا بتوان مطمئن شد که مستقیماً به تحقق برنامه های درسی پایه ارتباط دارند و نیازهای فرهنگی بر اساس آن تشخیص داده شوند (نلر ، ۱۳۷۹).

^۱ - Miller

با توجه به نقش حیاتی هویت برای هر ملت و از طریق دیگ دانش آموز و برنامه درسی به عنوان یک ابزار مهم انتقال و اشاعه فرهنگ در جامعه ، در این پژوهش سعی می شود ضمن ارائه چهار چوب و جهت گیری مطلوب هویت ملی در دروس جامعه شناسی دوره متوسطه با چهار چوب پیشنهادی پردازد که آیا هویت فردی و اجتماعی (هویت ملی) در کتابهای مطرح شده است و آیا تفاوتی بین آنها مشاهده می شود.

ضرورت و اهمیت مسأله

یکی از وظایف مهم آموزش رسمی در هر جامعه ای این است که نسل جوان را با تاریخ گذشته و میراث های فرهنگی اش آشنا ساخته و زمینه های بازشناسی ارزش های فرهنگ ملی را فراهم نماید . و این نقش مهم آموزش در فرهنگ جوامع است که بسیاری از نظام های آموزشی کشورها را بخصوص در سالهای اخیر وادار به حفظ هویت ملی و فرهنگی خود از طریق سیاست گذاریها و برنامه ریزی های آموزشی کرده است . بطور مثال آموزش و پرورش کانادا بر نقش برنامه درسی ملی در ایجاد نگرش ، ارزش های همسان در مقوله های اقتصاد و فرهنگ جامعه پیشرفته در کشور تأکید می کند . در نظام آموزش نروژ هویت ملی در ساختار برنامه درسی بصورت یک مدل یکپارچه وارد شده است و در سیستم آموزشی بر این نکته تأکید می شود که باید تا حد امکان فراگیران را بهم نزدیک ساخت . (طالبی ، ۱۳۷۸)

ملتی که پیوندش را با گذشته خود نبریده و به این گذشته و فرهنگ آن با احترام و با دیدن کنجکاو و جستجو گر نگر و توان آن را خواهد یافت تا با آگاهی از تا رسایی ها و اشتباهات و ضعف هایی که دامن گیرش گردیده دارد از حرکت و پیشرفت باز داشته بدون آنکه خویش را به بازد و احساس تباهی کند رهایی بیابد زیرا تاریخ نشان داده است که فرهنگ هر ملتی به شرط آنکه پیوندش را با مردم قطع نکند . در بیشتر موارد از این ویژگی برخوردار است که در سپر طبیعی خویش دگرگونی های وسیع و در برخی موارد بنیادی را در حیات جامعه خود به وجود آورد و آن را از حالت سکون و یکنواختی نجات بخشد (ورجوند، ۱۳۶۸).

آتر برا^۱ و دیگران (۱۹۹۹) به نقل اسمیت^۲ امر می نویسد: دستیابی به هویت ملی پا سخگوی نیاز به کمال فرهنگی، ریشه یابی، امنیت و پایداری است. با این تغییر دستیابی به آن نه تنها ضروری بلکه هویت ملی با ملیت گرایبی کاملاً متفاوت است.

برخی از تحقیقات و پایان نامه های انجام شده توسط «شعبانی نژاد» (۱۳۷۹)، جعفری (۱۳۸۰)، شکرایی (۱۳۸۰)، حیایی (۱۳۸۲)، اسماعیل (۱۳۸۰) نشان می دهند که توجه به بعد فرهنگ ملی و در کتب درسی ضعیف بوده است و یکی از علل گرایش به فرهنگ بیگانه این عامل باشد به علاوه گفته می شود و که احساس تعلق به هویت ملی در تمام دوره های تحصیل پایین است و نظام آموزش نتوانسته عمده ای در ایجاد آگاهی و حس تعلق به هویت ایرانی داشته باشد (طالبی، ۱۳۷۸). همچنین یافته ها از آن است که خود دانش آموزان نیز عدم شناخت نسبت به فرهنگ خودی و جذابیت فرهنگ غرب را از علل اصل گرایش به فرهنگ غرب می دانند (توکلی نیک، ۱۳۸۰).

جوانان ما نه سیستم هایی پویا و خلاق را می شناسد و نه با روش ها و شیوه های عمل دوران پیشرفت دوران خود گرفته است و امکان توان گزینش مناسب را ندارد ضروری است که تلاش های لازم در جهت پیشگیری از دوران هویت در جامعه انجام پذیرد (عبدالهی، بیتا). بحران هویت در جامعه زمانی پدیدار می شود که هویت فرهنگی جامعه مورد تهدید قرار گیرد هویت فرهنگی جامعه را آداب و رسوم معتقد است باورها آثار ادبی و هنری و تاریخ و غیره که ملت تشکیل می دهند و از دست دادن آن یا عاریه گرفتن از سایر فرهنگ ها ضایه ای است که ملیت یک جامعه را تهدید می کند هنگامی که زیر بنای شخصیت فرهنگی جامعه ای آسیب دیده سست و ناتوان گردید آنگاه آمادگی برای پذیرش فرهنگ های وارداتی افزایش می یابد (ملا صادقی، ۱۳۷۸).

بدین منظور لازم است که آموزش و پرورش در همه رده ها برای این موضوع اهمیت و الویت قائل شود و بکوشد تا ظرافات مفاهیم معتبر فرهنگ ملی فراخر سن و شرایط افراد به آنها انتقال دهد چرا که آموزش، رسانه ها، کتاب و روزنامه ها در انتقال مفاهیم فرهنگ ملی و علاقه مکنند ساختن نسل جوان به

^۱ - Brah &etc
2-Smith, 1999

آنها نقشی بنیادین دارد باید کوشید تا نسل جوان از دوران کودکی به عد در فضایی شاد لرزنده جذب فرهنگ ملی گردد. و پذیرای آن شود تا با رغبت و شور از هویت فرهنگی ملت خود پاسداری کند. کودکان و نوجوانان با حضور هر چه بیشتر در آئین های دسته جمعی ملی بیشتر و بیشتر خود را وابسته به جامعه و ملت خویش احساس خواهند کرد و اعتبار خود را در گرو پاسداری از فرهنگ ملی خواهند یافت. باید از کودکی که چشمشان با فضاهاى هنر ملی، روحشان با آئین و مذهب اسلامی - ملی و کوششان با موسیقی ملی و آشنایی پیدا کند. در کتاب های درسی در فضای مدرسه در تلویزیون و رسانه های جمعی در همه جا باید نمودهایی مربوط به تاریخ و فرهنگ و هنر ملی سرزمین را به آنها باز شناخت (ورجاوند، ۱۳۶۸).

به نقل از دانیل دورتیچ^۱ (۱۹۸۰)، چنانچه نظام آموزش و پرورش نتواند افراد را به هویت ملی شان معتقد و علاقمند سازد و چه بسا با خطر سرکوبی هویت خویش و روی آوردن کامل به دیگر هویت ها روبرو شویم که مثال روشن آن در این زمینه سرکوبی هویت آلمان پس از جنگ جهانی دوم و روی آوردن شدید به هویت آمریکایی از سوی جوانان آلمانی می باشد (همان منبع).

امروزه این مفهوم به قدری اهمیت پیدا کرده است که برخی از اندیشمندان، هویت ملی را زیربنای تمامی انواع دیگر هویت ها می دانند. بدین معنا که انواع هویت های دیگر در چارچوب هویت ملی شکل گرفته و معنا پیدا می کند (پول^۲، ۲۰۰۳).

با توجه به این رسالت مهم، نظام آموزش رسمی از یک طرف و از طرف دیگر یافته های پژوهش در مورد کمبود یا ضعف آگاهی های فرهنگی نوجوانان و جوانان، لزوم توجه بیشتر به عوامل و عناصر فرهنگ ملی در محتوای برنامه های درسی دوره های مختلف تحصیل از طرف بیشتر محققان علوم اجتماعی و تربیتی مطرح گردیده است. بدین منظور این تحقیق ابتدا به استخراج عوامل و عناصر اساسی فرهنگی از دید متخصصان فرهنگی پرداخته وسیعی به منظور اطمینان از ضرورت ارائه این عوامل در غالب عناصر فرهنگ ایرانی در برنامه درسی، از نظریه پردازان و محققان و کارشناس آموزش و جامعه شناسان فرهنگی نظرسنجی بعمل آمده است. وسیعی با نظر به عوامل و عناصر تعیین شده به تحلیل کتب درسی جامعه

1-Daniel Dorotich

2 - Pool

شناسی در دوره متوسطه می پردازد تا مشخص شود که برنامه درسی موجود تا چه حد در آن راستا حرکت می کند .

اهداف تحقیق

هدف عمده این تحقیق عبارت است از : تحلیل محتوای مفاهیم « هویت ملی ، ، هویت، هویت جمعی، هویت فردی، میراث فرهنگی، تمدن اسلامی، تمدن ایرانی)) در برنامه درسی کتب جامعه شناسی یک و دو می باشد که درحیطه شناختی سه سطح دانش، درک فهم، کاربرد مورد بررسی قرار گیرد؛ هدف های جزئی این تحقیق به شرح زیر می باشد .

۱- بررسی جایگاه « هویت ملی » در کتب جامعه شناسی یک و جامعه شناسی دو در دوره متوسطه

۲- بررسی جایگاه هویت ملی در اهداف مصوب برنامه درسی کتاب جامعه شناسی یک و دو دوره متوسطه

۳- بررسی جایگاه هویت ملی در کتاب راهنمای تدریس جامعه شناسی ۲ دوره متوسطه می باشد .

فرضیه های تحقیق :

فرضیه اصلی : در برنامه درسی کتاب جامعه شناسی ۱ و ۲ به هویت ملی توجه کافی صورت گرفته است .

فرضیه های فرعی :

۱- در اهداف مصوب برنامه درسی جامعه شناسی به هویت ملی توجه کافی شده است .

۲- در محتوای کتب درسی برنامه درسی جامعه شناسی به هویت ملی توجه کافی شده است.

۳- در محتوای کتب راهنمای معلم به هویت ملی توجه کافی شده است.

تعاریف عملیاتی مفاهیم

- هویت : هویت در فرهنگ عمید به «حقیقت شی یا شخص که مشتمل بر صفات جوهری او باشد، شخصیت ، ذات ، هستی و وجود گفته شده است .

پاسخی که فرد به سؤال « من کیستم » می دهد هویت او را شکل می دهد .

- هویت ملی : هویت ملی مجموعه ارزشهای متعالی است که یک ملت در جریان تاریخ هستی خود ، در سرزمین مشخص بجا گذاشته است .

هویت ملی : آینه ، تمام نمای چهره : یک ملت است که از بودن ، زیستن و ماندن آن در جغرافیای معین تاریخی بحث می کند .

هویت ملی : انجام رفتارها و ارائه ی احساساتی که همراه با دیگران و توأم با سهیم دانستن خود در آنها صورت می گیرد.

- **هویت جمعی**: مجموعه ویژگی ها، ارزش ها، نگرش ها و خصوصیتی است که متعلق به یک واحد بسیار کلان به اسم ملت است .

- هویت ایرانی : زندگی در سرزمین ایران ، ارائه آداب و رسوم مشترک و داشتن خصوصیات نژادی مشترک با دیگران

- **هویت مذهبی** : ارائه اعتقادات مشترک دینی و مقید بودن به انجام مراسم و شعاعر مذهبی خاص

- **هویت اسلامی** : اعتقاد و التزام عملی به انجام فرایض دین مبین اسلام

- **هویت فردی**: عبارت است از احساس خود یا به تعبیر دیگر شناخت و درک خود که در رابطه با دیگران و در متن فضا و زمان معین، شکل می گیرد (انسلین، ۱۹۹۹).

- **ملیت** : قلمداد کردن افراد ایرانی به عنوان ملتی که در مقابل سایر ملتها (مسلمان و غیر مسلمان) شناخته می شود.

-برنامه درسی: محتوا و جریان رسمی و غیر رسمی که از طریق آن فراگیر معلومات و روش فهمیدن را تحت نظارت مدرسه کسب می کند، مهارت را فرا می گیرد و نگرش، ارزش گذاری و ارزش را تغییر می دهد (دال

۱۹۹۵)

در این فصل به بررسی هویت ، هویت ملی و رابطه بین هویت ملی و قومی از لحاظ نظری پرداخته می شود. به همین دلیل ابتدائاً نظریه ها هویت را در ادبیات علمی با دو رویکرد روانشناختی و جامعه شناختی و سپس عناصر فرهنگی در ایران باستان ، برنامه درسی رسمی و برنامه درسی و فرهنگ پذیری ارائه می شود. پرداخت .

مبانی نظری :

برنامه درسی رسمی

برنامه درسی رسمی : عبارت است از آن دسته تجارب و آموزشی که به وسیله مدیران و یا طراحان برنامه درسی به صورت رسمی تدارک دیده می شود و با استفاده از مدارک مکتوب و مستند و به طور آشکار و هدفمند از طریق کتاب ها و موارد آموزش منتقل می گردد . (ویلسون؛ ۱۹۹۷)

مرور روند تحولات نظریه پردازی در آموزش و برنامه ریزی درسی بر ما آشکار می سازد که اکنون دیگر ساده اندیشی است که تصور کنیم مدارس فقط برنامه درسی رسمی را ارائه می دهند ، صرف نظر از جهان بینی ها و ارزش های حاکم بر جوامع ، مدارس در دوران تحصیل سه نوع برنامه درسی را آموزش می دهند. گرچه برنامه ریزی درسی گاه از بیشتر از سه نوع برنامه درسی سخن به میان می آورند ، اما اگر بخواهیم به طور کلی با تأکید بر جنبه های مشترک آن تعاریف یک دسته بندی ارائه دهیم باید هم صدا با آیزنر معتقد شویم که مدارس سه نوع برنامه ارائه می دهند . برنامه درسی آشکار ، برنامه درسی پنهان و برنامه درسی پوچ (محذوف) - به اعتقاد او یکی از مهمترین حقایق دوران تحصیل این است که همه کودکان قسمت بزرگی از کودکی اشان را در مدرسه می گذرانند . در زمانی که دانش آموزی از دبیرستان فارغ التحصیل می شود او تقریباً ۴۸۰ هفته یا ۱۲۰۰۰ ساعت را در مدرسه گذرانده است . در طول این مدت